

Fentebb e nyelvi történéseket a „mozgás” szóval igyekeztem érzékeltetni, és azt állítottam, ez a poétikai funkciót létesítő mozgás metonimikusan kapcsolatba hozható a kötet központi fogalmával, a futással. Ugyanakkor a futáshoz igazított grammatika mellett fiziológia, test és vizualitásában létező világ különös, élményszerű és távlati perspektívába helyezett nyelvi szituáltság határozza meg a *Futóalbum* verseinek poétikai karakterét. Talán nem minden haszon nélküli felidézni e szituáltság folytán a *Saját halál* vonatkozó passzusát: „A levegő áramlásával együtt fogadtam be idegen városokat és tájakat. Ha nem a lábával, hanem a fejével fut az ember, miként Lovelock, akkor a kívánatos izommunka jellegét és mértékét a légzés ritmusával állítja be. Az egyenletes légzés köti meg a látványt a futó emlékezetében. S ha figyelme arányosan oszlik meg a horizont és a testéhez mért háromlépcsényi távolság között, akkor egy idő után a testi valójával sem kell törődni. A látvány erősebb a testi érzeténél.”

Anélkül persze, hogy a Nádas-szöveget a *Futóalbum* kötelező vonatkozásává tenném, érdemesnek tartom megjegyezni, hogy a *mondás* fiziológiája a Sopotnik-kötetben úgyszintén a látvány emlékével, a látvány tükrözésével hozható összefüggésbe, miközben ez az emlék(ezés) vagy tükrözés mindig is a mondás performatívumában keletkezik. Méghozzá oly módon, hogy a beszéd a szavak emlékével egyfelől a már tudotthoz, a valamihez képesti jelentéshez történő igazodás kényszerében próbálja újra-teremtteni a világot:

A nevényt gyakorolja. Az újat. A régít képtelen elfelejteni. Mostantól mindent máshogy hív, magával sem tehet kivételt. Nem érzi magát otthon az utcán, pedig ő találta ki. Hol legyen a bejárat rajta.

– így a *fehérben*.

Magában mormol egy történetet. Egy mondatot. De milyen mondat az. Egy kontinensnyi autóriaszto beindul, mire a végére ér. Egy egész

nép belebukna, ha más is mondaná.

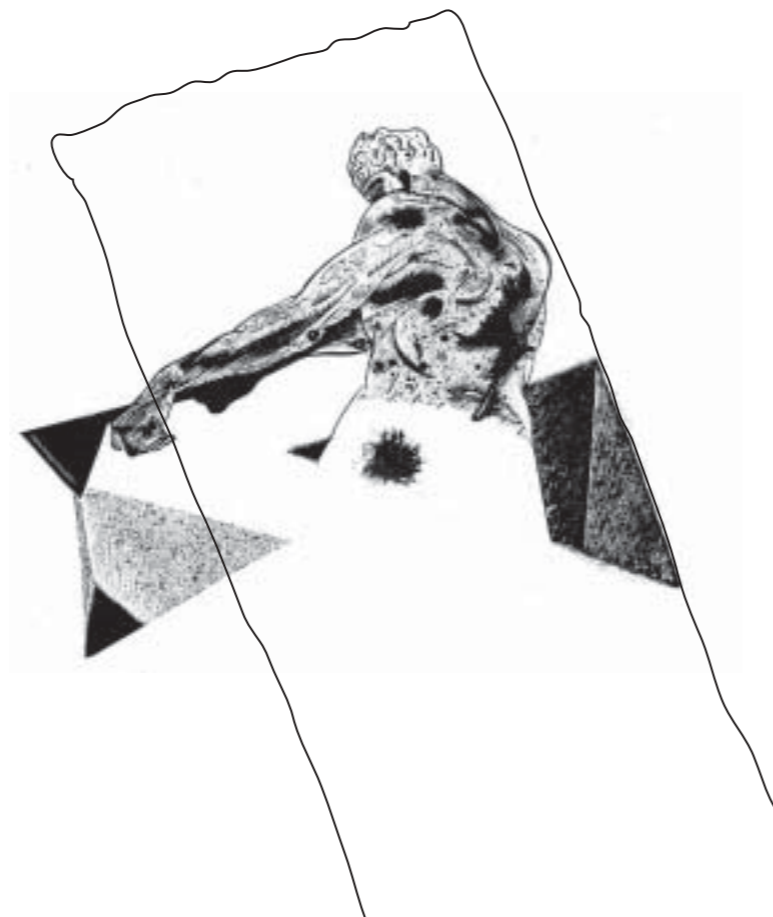
– így pedig a *mesében*. Mindezzel persze azt a kockázatot is vállalva, hogy a régihez viszonyuló, de azt felülírni szándékozó új közlés a megtalált szövegüniverzumban csak a dolgokról való gondolkodás körköröségét tudja felmutatni, melynek ismétlődési folyamatosan tragikus hangoltságúak: „Halál a rigmusok alján. / Mondat, amit lefekvés előtt. / Mondat, amit lefekvés után. [...] Lánc, lánc, angyallánc. / Ha valamibe belelász, / szétszed azonnal. / Emlékezhetsz előlről utána.” (*lánc*) – Talán nem véletlen, hogy a mondókában magára ismerő szubjektivitás ezen a ponton önmegszólító formát kényszerít ki, hiszen a felidézett és a felidéző e helyütt a vers belső citációs módszerét egyaránt jelöli. Miként a kötet első ciklusának metaforája, a „sár” az utolsó ciklusban „kosz” lesz, úgy a szubjektum másira és

magára eszmélése is egy átalakulás eseményeként válik megérthetővé a kötet utolsó darabjában, a *másban*. A versben a halott ikertestvérét visszaváró figura a tükörben szemlélődve önmagára is a testvérként ismer rá, miközben a halottal való elképzelt beszélgetés során jelentkező belső vívódásnak nincsenek rögzítve a nyelvtani feltételei. Pontosabban: a vers ő-típusú beszédének egzakt mód rögzíthetlensége, illetve az azonosságok vizuális megtapasztalásának oszcilláló játéka eltörli a különbséget én és másik, a másik megértése és a saját megértés közt.

A testvére meg csóválná a fejét, hogy ezt ne csinálja. Nem szabad!

Azt szeretné, ha jönne, és megértené, miért lett elhagyva, becsapva. De a tükörben a testvére csak csóválta a fejét. Mennyire utálta magát emiatt.

A *Futóalbum* versei, illetve e versek világa megértésében tehát a személyközi viszonyok rögzíthetlenségének vagy átmenetiségének *nyelvi* tapasztalata látszik döntőnek, s okkal feltételezhető, hogy ez képezi az érett, egyúttal egyedi hangot megütő Sopotnik-szövegek költőiségének vagy *poeticitásának* is az alapját. Távlatosabban is pedig talán innen tekintve válik majd vizsgálhatóvá a Sopotnik-líra költészettörténeti kontextusa.

Tillmann J. A. Útrahívás

Egy ideje oda megyek, ahová hívnak, vagy visznek. Korábban ez másként volt. Egy kicsiny faluban élve, gyerekkorom egy pontján világossá vált, hogy a világ nagyobbik része a *hegyen túl* terül el, s feltehetően több érdekességet rejt minden addig ismertnél. Ezt környezetem utalásai, a kül-világból érkezett emberek és tárgyak, valamint mesés sejtelmek tettek kétségtelenné. Kortársaimhoz hasonlóan az Óperenciás tengeren túli világ képzetének kebelén tápláltattam. Amire akkor leginkább a bélyegyek kicsiny ablakain keresztül nyílt valamelyest közvetlenebb kilátás, mivel a kép korszaka még csak küszöbön állt. A fogazott szélű színpompás miniatúrák éles kontrasztban álltak a korabeli képeslapok hitvány minőségű fekete-fehér felvételeivel. És mindenféle egzotikus országok élénk színű világairól tudósítottak; egy okkersárga mauritániai városképre ma is emlékszem. Így aztán felfedező és utazó lettem, mint ahogy minden embergyerek azzá válik – a világ, saját világának felfedezője.

A felfedezőút személyenként és életkoronként eltérő irányokba és távolságokra vezet. Még akkor is a világ felfedezésére vezet, ha történetesen valaki ki sem mozdul szülőföldjéről. (Így például Immanuel Kant, aki életében alig valamennyivel jutott túl Königsberg határán. De ez nem képezte akadályát annak, hogy *Antropológiájában* mégis alapvető megállapításokra jusson a világjárásról és megismerést illetően.)

Utazni sokféle és sokféleképpen lehet. (Akár ki sem mozdulva a házból, amint azt Xavier de Maistre házi őrizetben íródott „útinaplója”, az *Utazás a szobám körül* tanúsítja.) Fiatalon valószínűleg feleannyit sem láttam volna, mint felnőtt koromban. Lévnén, hogy a látásnak az értés az előfeltétele; azt észleljük, amire ki vagyunk élesedve. Különben csak felületek mutatkoznak; a többé vagy kevésbé egzotikus életmozi képei. (Találkoztam hegymászókkal, akik végigrohantak fél Ázsián, hogy felhágjanak a Világ Tetejének valamelyik csúcsára, s révületükben észre sem vették, hogy az igazán látásra érdemes a hegyek lábainál, a völgyekben és fennsíkokon van – a nepáli téglavárosokban, a falvakban és kolostorokban.)

Az utazó első benyomásainak foglya. Ez helyzetéből elkerülhetetlenül adódik, és még a hivatásos utazók esetében sincs másként. Az utazások történetének tanúsága szerint „a nyers tapasztalat mint olyan nem létezik, mivel mindnyájunkban sajátos észlelési módok vannak programozva.”¹ De még az utazó-felfedező kései utódai, az antropológusok is így vannak ezzel, amennyiben persze bevallják ezt maguknak. (Egyik utolsó nagy formátumú alakja, Clifford Geertz élete alkonyán írt erről: „Mint ez oly gyakran előfordul, az ilyen első benyomások, mivel elsők, és talán azért is, mert inkább benyomások, mint kidol-

gozott elméletek vagy leszögezett tények, egy olyan észlelési és megértési keretet állítanak fel és olyan elvárásokat alakítanak ki, amelyekről aztán később nem lehet teljesen szabadulni, csak felülbírálni lehet, fejleszteni, feltölteni, moralizálni rajta, és elérni, hogy képes legyen pontosabb tapasztalatokat is hordozni.”²)

Az *első benyomások* ugyanakkor lehetőséget is jelentenek; az észlelés frissessége, újdonsága erős impulzust ad, s ez szerencsés esetben a leírásban is érzékletessé válik. Mert az első észlelés hasonlíthatatlanul elementáris; az először ízlelt méz, az életünkben először látott tenger, akár az első szerelem, minden továbbinál mélyebb nyomot hagy. A neuronokba befutó észleletek és kapcsolataik mintázata bevésődik az emlékezetbe, és a későbbi, hason benyomások értelmezésében is meghatározó marad. Alighanem ez a tapasztalat képezi az elsődleges indítékát annak, hogy lejegyezzük, mi tűnt fel utazás közben, mi esett meg velünk, és az írás során megkíséreljük a tájak, találkozások és történések megértését. És ez szól – amennyiben persze sikerül közvetítése – leginkább az úti élmények közreadása mellett. Mert ahogy a távoli tájak ismertsége és elérhetősége növekszik, a világ mind telítettebb lesz felvevőgépekkel, amelyek folyvást láthatóvá teszik szinte minden térségét, úgy szűnnek meg az utazások irodalma mellett korábban szóló érvek.

Az útleírás multhatatlan sajátossága ugyanis az, hogy mindennemű képnél hívebben közvetíti más helyek, térségek, világok tapasztalatát. A kép ugyanis kívül marad, a szó pedig belül szólal meg, s az elbeszélői nézőpont révén – ha egybe nem is eshet – közelebb kerülhet az olvasóhoz. Ezért is írhatta azt Edmund Burke, hogy az „elme érzületei – leghelyesebben szavak útján közvetíthetők; a közlés minden más módja jelentős hiányosságtól szenved...”³

Az előző százötven év alatt nemcsak a közlekedési eszközök terén történtek alapvető változások, hanem utazások jellege is átalakult. Az utazás nagy korszakának végét Victor Segalen már az előző századfordulón leírta. Feljegyzéseiben a folyamat következményeit a *világ egzotikus feszültségének* csökkenéseként jellemezte. Azóta nemcsak számára vált kétségtelenné, hogy „nem számíthatunk további felfedezésekre olyan tengereken, amelyeket előttünk már bejártak.” (James Cook)⁴

A távoli ugyan sokat veszített azóta ismeretlenségének vonzásából, hogy a Földet utazók és felfedezők sokasága járta körül, mégis mindig megmarad a személyes megismerés vágya. (Miként a hely változtatásának, a hétköznapi szokásaitól, embeireitől és térségeitől történő eltávolodás vágya is.) Az ismeretlen maga az *útrahívás*, és az ismeretlen e vonatkozásában nem fenyeget a készletek kimerülése; a Föld bejárásához az ember életideje mindig kevésnek fog bizonyulni.

¹ Peter Burke: *Útmutatás az utazástörténet számára*, Korall, 26 (2006/11), 6.

² Clifford Geertz: *Városok (Pare és Sefrou)*, Lettre, 45 (2002 nyár), <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre45/geertz.htm>, 2010. 02. 05.

³ Edmund Burke: *Filozófiai vizsgálódás a fenségesről és a szépről való ideáink eredetét illetően*, Budapest, 2008, 71.

⁴ James Cook: *Utazások a világ körül*, Gondolat, Budapest, 1962, 386.